Keskkonnaministeeriumi valitsemisala 2019. aasta tegevuskava täitmise aruande lisa

Tulemusvaldkond: Keskkond

Valdkonna peamine poliitikakujundaja ja tegevuste elluviija on Keskkonnaministeerium tihedas koostöös teiste ministeeriumidega.

Üldeesmärk: Vastutustundliku suhtumise kujundamine loodusesse ning Eesti inimestele puhta ja looduslikult mitmekesise elukeskkonna tagamine.

Valdkonna lühianalüüs

Keskkonna tulemusvaldkonna jätkuvaks väljakutseks on tasakaalu leidmine keskkonnakaitse ja keskkonnakasutuse eesmärkide saavutamisel.

Tulemusmõõdiku „Looduse mitmekesisuse ja loodusressursside kaitstus (kaitstavate alade pindala osakaal maismaast)“ kavandatud 2019. aasta sihttase (vähemalt 18,8%) ületati (19,4%). Mõõdiku saavutustase liigub kasvavas trendis (2015. a osakaal 18,5%). See näitab, et meil on looduslikku rikkust, mille säilitamiseks ja kaitsmiseks on tehtud olulisi tegevusi ning iga aastaga lisandub uusi maismaaalasid kaitsealade hulka. 2019. a kinnitati 23 Vabariigi Valitsuse määrust ja 4 ministri määrust loodusobjektide kaitsekordade korrigeerimiseks ja loodusväärtuste kaitse tagamiseks. Sealhulgas moodustati uus Apollo merekaitseala ja 58 uut looduskaitseala salu- ja laanemetsade kaitseks. 2 kaitseala võeti kaitse alt maha. Kaitsekorralduskavadega on kaetud pindalaliselt 86% Natura 2000 loodusaladest ja 69% linnualadest.

Tulemusmõõdiku „Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus kauplemissüsteemi välistes sektorites“ 2019. aasta prognoos (5,88 miljonit tonni CO2 ekvivalenti) näitab, et Eesti täidab 2019. aastaks seatud piirmäära (5,99 miljonit tonni CO2 ekvivalenti). Heitkoguse prognoositud vähenemine 2019. aastal võrreldes 2018. aasta heitkogusega on eelkõige tingitud toodetava elektrienergia prognooside uuendamisest. Samuti näitab prognoos, et Eesti täidab perioodi lõppeesmärgi (hoida KHG heitkoguste kasvu 11% piires 2020. aastaks võrreldes 2005. a tasemega).

Mahukad investeeringud ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni süsteemide rekonstrueerimisse ning arendamisse on olnud vajalikud, et tagada inimeste tervisele ohutu ja kvaliteetne joogivesi ning kaitsta keskkonda saasteainete eest. Eesmärk tagada aastaks 2019 kõigile ühisveevärgist tarbijatele nõuetele vastav joogivesi on saavutatud (tulemusmõõdiku sihttase 2019.a 100%). Jätkuvalt on probleeme reovee nõuetekohase kokku kogumisega ja puhastamisega, mistõttu on vajalik rakendada lisameetmeid asjakohaste keskkonnahoidlike ja ressursitõhusate kohtkäitlussüsteemide rajamiseks või ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitumiseks vajalike torustike ehitamiseks. Tulemusmõõdik „Reovee kogumise ja puhastamise osas nõuetele vastavate üle 2000 ie koormusega reoveekogumisalade osakaal“ on kasvavas trendis: 2019. aastal prognoos 96,5% (sihttase 93%).

Tulemuste analüüs

Liikide ja elupaigatüüpide kaitseks on Euroopa Liidu loodusdirektiivi ja linnudirektiivi alusel loodud Natura 2000 kaitsealade võrgustik. Eestis on 60 ELis ohustatud elupaigatüüpi ja 99 loodusdirektiivi lisadesse kantud liiki, millest viimase (2019. a) loodusdirektiivi aruande järgi on soodsas seisundis 57% elupaigatüüpidest ja 56% liikidest, ebapiisavas seisundis vastavalt 37% ja 27%, halvas 7% ja 10% ning 7% liikidest on seisund teadmata. Elurikkuse kaitse toetamiseks on Eestis arendamisel ökosüsteemiteenuste hindamise ja kaardistamise

üleriigilised ja alapõhised metoodikad, mille abil kaardistatakse ja hinnatakse põhiliste maismaa- ja veeökosüsteemide poolt pakutavate hüvede baastasemed. Koostati EL tähtsusega võõrliikide tahtmatute sissetulekuteede maandamise tegevuskava koos leevendusmeetmetega.

KeM suurendas vääriselupaikade (VEP) kaitseks mõeldud eelarvet 80 000 euro võrra, mis mitmekordistas erametsaomanikega sõlmitud lepingute arvu. 2019. aastal sõlmiti VEP lepinguid 55 kogupindalaga 126 hektarit. Aasta lõpu seisuga on erametsades VEP lepingutega kaetud 641 hektarit metsamaad, sellest juriidiliste isikute omanduses 237 ja füüsiliste isikute omanduses 402 hektarit. 2018. aastal sõlmiti VEP lepinguid neli.

Keskkonnaloastamise tõhustamiseks töötati välja keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, millega luuakse alus anda ühtne keskkonnaluba. Seaduse ühtlustamise käigus vähendatakse loa menetlusnõuete ja paralleelsete menetluste liitmise kaudu halduskoormust. Eelnõu toetab nullbürokraatia eesmärke ning aitab muuta kliendi teenused projekti KOTKAS keskkonnaotsuste infosüsteemis lihtsamaks ja kiiremaks. 2019. aastal valmis Keskkonnaameti (KeA) KOTKAS arendusprojekti II-I etapp, mille tulemusena viidi kõik KeA jäätme-, vee- ja välisõhu valdkonna keskkonnaload ning keskkonnatasude deklareerimine elektroonilisse keskkonnaotsuste infosüsteemi. Paberkandjal keskkonnaloa taotlusi, tasu deklaratsioone ega aruandeid enam vastu ei võeta. Arenduse tulemusena võimaldatakse kasutajal saada ülevaade keskkonnakasutuse andmetest ja tegevustest ning mugavalt täita regulatsioonidest tulenevaid kohustusi. Muudatuse mõju riigiasutuste töökoormusele ja töö iseloomule on hea, sest väheneb KeM valitsemisala töö- ja ressursikulu.

Valitsus kiitis heaks Nairobi konventsiooni ratifitseerimise eelnõu. Konventsiooniga sätestatakse laevaomanikele, kellel on laev kogumahutavusega 300 GT ja enam, kohustusliku kindlustuse nõue, et tagatud oleksid ohtlike laevavrakkide eemaldamise kulud. Konventsioon ei kohaldu tagasiulatuvalt, vaid seda kohaldatakse konventsiooni kehtima hakkamisest alates toimunud laevaõnnetustele. Laevavrakid võivad olenevalt asukohast kujutada ohtu laevasõidule, ohustades teisi laevu ja nende meeskondi, ning merekeskkonnale. Lisaks on laevavrakkide asukoha tuvastamine ja nende ülestõstmine väga kulukas. Algatati merestrateegia seireprogrammi ja meetmekava uuendamine (2020-2022).

Keskkonnaõiguse kodifitseerimise raames võeti vastu uus veeseadus ja selle alamaktid.

Kehtestati jäätmeseaduse muutmise seaduse eelnõu, millega võeti üle elektroonikaromude direktiivid. Seaduseelnõuga võeti üle kaks direktiivi ja täpsustatakse mõisteid.

Valminud on mõlemad uuringud projekti „Eesti keskkonnakasutuse välismõjude rahasse hindamise analüüs“ kohta. 2020.a algul esitati VV-le välismõjude projekti kahe analüüsi terviklik süntees, et saada poliitiline suunis keskkonnatasude muutmise protsessiga edasi minemiseks. Ettepanek hõlmab mh uue tervikseaduse väljatöötamist, mille käigus analüüsitaks keskkonnatasude rolli ühiskonnas laiemalt, et lähtuvalt pikaajalistest keskkonnaeesmärkidest edendada tootmises ja tarbimises kestliku keskkonnakasutuse põhimõtete rakendamist.

Juulis moodustati Vabariigi Valitsuse kliima- ja energiakomisjon, mille eesmärk on vähendada Eesti kasvuhoonegaaside heidet, parandades sellega Eesti majanduse konkurentsivõimet ning tagades energiajulgeoleku ja -varustuskindluse.

Oktoobris toetas Eesti Euroopa Liidu ülese kliimaneutraalsuse eesmärgi seadmist aastaks 2050.

Detsembri lõpus esitati Euroopa Komisjonile Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 (REKK 2030). Dokument annab EK-le ülevaate Eesti plaanidest kliimamuutuste leevendamiseks ja energiamajanduses aastani 2030.

Kehtestati atmosfääriõhu kaitse seaduse muutmise seaduse eelnõu, millega muudeti kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi. Peale selle luuakse lisavõimalused, et teha investeeringuid moderniseerimisfondi kaudu, mis võimaldab Eestil toetada investeeringuid energiasüsteemide ajakohastamiseks ja väikse CO2-heitega majandusele üleminekuks teistes valdkondades.

Keskkonnaminister kinnitas õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riiklikku programmi aastateks 2020–2030, mille eesmärk on oluliselt parandada Eesti õhukvaliteeti. Elukeskkonna kvaliteedi tõstmiseks on Euroopa Komisjon koos ELi liikmesriikidega võtnud endale eesmärgiks aastaks 2030 vähendada õhusaaste kahjulikku mõju inimese tervisele 40% võrreldes 2005. aasta tasemega. Selle raames peavad kõik ELi liikmesriigid aastateks 2020 ja 2030 vähendama vääveldioksiidi, mittemetaansete lenduvate orgaaniliste ühendite, ammoniaagi, eriti peente osakeste ja lämmastikoksiidide heitkoguseid.

Eestis optimaalne kiirgusohutuse, kiirguskaitse toimimise ja arengu tagamiseks ning kiirguskaitse korraldamiseks kinnitas keskkonnaminister 2020. alguses Kiirgusohutuse riikliku arengukava 2018–2027, lisaks uuendatud radooni riikliku tegevuskava ning radioaktiivsete jäätmete käitlemise riikliku tegevuskava.

2019. aastal alustati Paldiski endise tuumaobjekti kahe reaktorisektsiooni likvideerimisele ja radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaiga rajamisele eelnevate keskkonnamõju hindamiseks vajalike uuringute ettevalmistamisega, töödega alustatakse aastal 2020.

Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2016-2030 rakendusplaanis ettenähtud tegevused on suures osas tehtud, mõned tegevused on töös, aruandlus on 2019.a aprillis VV-le esitatud. Valmis "Põlevkivituhkade ohtlikkuse uuring". Aheraine taaskasutusmäära suurendamiseks on rakendatud regulatiivseid meetmeid (uutele kaevandamislubadele täiendav tingimus taaskasutada vähemalt 40% tekkinud aherainest, samuti on tehtud ettepanekuid tee ehitusprojektidele seatavate nõuete osas).

Eesti juhitud ÜRO neljandal Keskkonnaassambleel (UNEA) võeti 2019.a märtsis vastu 26 otsust: lisaks eesmärgile vähendada ühekordseid plasttooteid aastaks 2030, võeti vastu otsused ka näiteks keskkonnaandmete, mereprügi, kemikaalide, merekeskkonna kaitse, toiduraiskamise jpm oluliste teemade kohta. Samuti läks sisse otsus, et liikmesriigid peavad liikuma ringmajanduse poole keskkonnasõbralikuma tootmise ja tarbimisega.

2019.a juunis loodi Noorte Keskkonnanõukogu, nõuandev organ, mis aitab ministeeriumil noorte häält senisest paremini kuulda võtta ja noortel seadusloomes kaasa lüüa.

Alustati Eesti kõige keskkonnasõbralikuma riigihoone – keskkonnamaja – projekteerimisega. Keskkonnaministeeriumi, selle allasutuste ning Loodusmuuseumi hoone ehitusel kasutatakse terase ja betooni asemel võimalikult palju ainsat taastuvat ehitusmaterjali – puitu. Samuti on seal kavas kasutada nutikaid lahendusi, et rajatud saaks liginullenergiahoone.

2019. aastal on tehtud mitmeid suuri investeeringuid välisvahenditest pikaajaliste eesmärkide saavutamiseks:

- Ühtekuuluvusfondi meetme raames on kaitsealuste liikide ja elupaikade säilitamiseks ning taastamiseks 2019. a jooksul tehtud kokku väljamakseid 11,75 miljoni euro ulatuses. Kokku on lõpetatud 109 projekti kogusummas 8,8 miljonit eurot. Kõikide perioodi jooksul teostatud tegevuste abil on seisundi parandamiseks toetust saanud elupaikade kogupindala 6071 hektarit ning soetatud, rajatud ja rekonstrueeritud objektide arv seoses kaitstavate liikide või elupaikadega on 1970.
- 2017. a kevadest alates makstakse Maaeluministeeriumiga saavutatud kokkuleppe alusel „Maaelu arengukava 2014-2020“ vahenditest toetust 425 tuhande euro ulatuses väljaspool Natura 2000 alasid rangelt kaitstavate metsade omanikele. Väljaspool Natura 2000 alasid olevate rangelt kaitstavate metsade kohta taotleti 2019. aastal 504 metsaomaniku poolt toetust 4 024 hektarile. Toetus makstakse välja 2020. aastal.
- Ühtekuuluvusfondi meetme raames on 2019. aastal tehti veevaldkonnas 1294 rahastamisotsust 40 mln euro ulatuses. 2018. a lõpus oli meetme tegevuse toetuste maht 46%, 2019. a lõpuks 80%. KIK-i keskkonnaprogrammist tehti 2019. aastal avatud vooru kaudu veevaldkonna investeeringuid 28 projektile kogumahuga 7,16 mln eurot.
  Rahastatud projekte oli 2019.a lõpuks 2219 tk, millest 27 olid „Veemajandustaristu arendamine“ avatud taotlusvooru projektid ja ülejäänud olid ühisveevärgi ja –kanalisatsiooniga liitumise toetamise projektid.
  Ühisveevärgi ja -kanalisatsioonisüsteemide, sh joogiveepuhastite ja reoveepuhastite ehitamine ja rekonstrueerimine ühisveevärkides ja reoveekogumisaladel eelarve on 129,8 mln eurot, millest 2019. a lõpuks oli rahastamisotsuseist tehtud 103,3 mln euro ulatuses ja väljamakseid 19 mln euro ulatuses. Veesektori omapärana on alguses väiksemad väljamaksed, kuna projekteerimine võtab aega. Tegevuse „Veemajandustaristu arendamine” (nn suur taristu) eelarve 112 784 854 eurot on täitumas ja KIK on alustanud vooru sulgemist. Suuremad 2019.a töös olnud projektid olid: Keila jõe RKA Saku vallas ja Keila jõe RKA Kohila vallas ning Võru projekt
- Eestis on veel mitmeid korrastamist vajavaid negatiivse keskkonnamõjuga jääkreostusobjekte, mis ohustavad põhjavett. Eesti suurima jääkreostuse likvideerimise projekti käigus on Ida-Virumaal 2019.a jooksul välja kaevatud 37 000 kuupmeetrit reostunud pinnast ning puhastatud 5,6-kilomeetrine jõelõik. Purtse jõe valgala puhastamise käigus on sel aastal rajatud 3,4 kilomeetrit uut jõesängi. 2020. aastal algab 1,4-kilomeetrise Purtse jõe lõigu puhastamine. Tööd on kavandatud lõpule viia 2022. aasta lõpuks. Purtse jõe valgala ja fenoolisoo puhastamise projekti esimese etapi tööde maksumus on 21 miljonit eurot. Projekti rahastatakse 85% ulatuses Euroopa Ühtekuuluvusfondist ning 15% ulatuses SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse keskkonnaprogrammist ja riigieelarvest.
- KeM-i juhtimisel alustati tervikliku veekogumite seisundi parandamise projekti Ida- ja Lääne-Virumaal. LIFE IP CleanEST projekti raames parandatakse järgneva 10 aasta jooksul sealsete veekogumite seisundit ning analüüsitakse võimalusi, millega seisund paremaks saada. Projekt katab kokku 240 000 hektarit, hõlmates ühtekokku 574 km ulatuses vooluveekogusid ja ligi 160 000 hektarit rannikuveekogusid. Projekti tegevused hõlmavad 40 veekogumit ja nende valgalasid ning projekti raames rakendatakse 37% Ida-Eesti veemajanduskavas kavandatud meetmetest. Saadud kogemusi kantakse üle teistesse piirkondadesse nii Eestis kui Euroopas.
- Ettevõtete ressursitõhususe meetmes said Euroopa Regionaalarengu Fondist 2019. aastal toetust 69 taotlust 26 mln € ulatuses. Sellega kaasneb nendes projektides kokku 50 mln € ulatuses omavahendeid. Täpsemad ressursisäästu tulemused selguvad lähiaastatel.

Peamised kitsaskohad

2019.a prognoosi kohaselt oleks pidanud olmejäätmete ringlussevõtu osakaal olema 31% (2018.a andmetel Eurostati poolt kasutusel oleva IV metoodika alusel on see määr 28%). Hetkel on näha, et viimastel aastatel ei ole ringlussevõtt pigem kasvanud, vaid on pigem kahanevas trendis ja tõusnud on ka ladestamisele minevate jäätmete hulk. Seega jääb kavandatud tulemusmõõdiku sihttase (41%) saavutamata ja olmejäätmete ringlussevõtt on endiselt üks suurimaid keskkonnaalaseid väljakutseid. Kuna olmejäätmete ringlussevõtu taseme täitmine ei ole õnnestunud, ei täida Eesti IV metoodika järgi EL poolt aastaks 2020 seatud 50%-list ringlussevõtu kohustust. Märgime siiski, et Keskkonnaministeerium esitas 2019.a sügisel uue metoodika järgi (nn I metoodika), kus arvestusse lähevad vaid need liigiti kogutud olmejäätmed – paber ja kartong, plastid, klaas ja metall (sh pakendijäätmed), mis on tekkinud kodumajapidamistest. Ettevõtetes või tööstuses tekkinud samalaadseid jäätmeid ei arvestata ringlussevõtu määra arvutamisel. Näiteks ei arvestata selle metoodika järgi jäätmetekkesse biojäätmeid (sealhulgas aia-pargijäätmeid). 2018. aasta olmejäätmete ringlussevõtu määr on uue metoodika järgi 49%.

Pingutused jäätmete valdkonnas peavad sellele vaatamata jätkuma ning sihttasemete saavutamiseks tuleb teha struktuurseid muudatusi jäätmevaldkonnas, et saavutada aastani 2035 EL-is kokkulepitud tasemed. Oluliselt peab suurenema olmejäätmete liigiti kogumine tekkekohal, st elanikud peavad hakkama rohkem tähelepanu pöörama eelkõige biojäätmete ja pakendijäätmete eraldi kogumisele. Jäätmekäitluse ja jäätmete ringlussevõtu soodustamiseks täpsustatakse seadusandlust, jäätmepaketi direktiivide ülevõtmise tähtaeg on 5. juuli 2020.a, mis loob raamistiku nt laiendatud tootjavastutuse rakendamiseks, aga ka nt biojäätmete kohtkogumiseks. Toetakse jäätmekäitluse infrastruktuuri ja ringlussevõtu töötlemisvõimekuse tõstmist ning valmistatakse ette jäätmereformi, kus üheks oluliseks prioriteediks on ka jäätmetekke vältimine. KeM osales mh avaliku sektori innovatsiooniprogrammis projektiga „Jäätmete liigiti kogumine“, kus koostöös erinevate organisatsioonide esindajatega töötati välja ühine värvi- ja pildikeel jäätmekonteinerite ja jäätmete liigiti kogumise juhendite jaoks. Ringmajandusele ülemineku strateegiliseks juhtimiseks on ette valmistamisel ringmajanduse arengudokument koos tegevuskavaga, mis pakub tegevussuunad selle saavutamiseks, et aastal 2035 oleks Eestis juurdunud ringmajandusel baseeruv ettevõtlus.

Kodumaise materjalitootlikkuse näitaja (SKP ja kodumaise toormekasutuse suhe) on pärast mitmeid aastaid tõusu esimest aastat langenud: tulemusmõõdiku 2019.a planeeritud sihttase oli 0,50 eur/kg kohta ning esialgsete prognooside kohaselt tase 0,47 eur/kg kohta. Ressursitõhususe meetmest toetatud investeeringud pole veel olulist mõju avaldanud, aga silmas peab pidama, et näitaja sõltub eelkõige põlevkivi kaevandamise ja kasutamise mahtudest. Ettevõtete ressursitõhususe tõstmiseks toetatakse mäe- ja töötlevat tööstust. Meetme alla kuulub neli tegevust: teadlikkuse tõstmine, spetsialistide koolitamine, auditite/ressursikasutuse analüüside tegemine ja investeerimine. Järgnevatel aastatel on väljakutseks meetme rahastuse leidmine. Tegevustena on korraldatud 2016–2019 teavitusürituste sarju nii üldiste põhimõtete kui ka spetsiifiliste teemade kohta (näiteks jäätmed, energia, digitaliseerimine) kui ka ringmajanduse konverentsid 2018. ja 2019. aastal. Loodud on visuaalsed materjalid ja sõnumid. Tehakse personaalseid konsultatsioone ettevõtetes, et tutvustada ressursitõhususe meetme võimalusi. 2019. a lõpuks oli meetme raames 49 ressursikasutuse spetsialisti koolitatud, 116 ressursiauditit tehtud ja 100 investeeringutaotlust positiivse otsuse saanud, millest 22 projekti on lõpetatud.

Indikaator	Tegelik 2017	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Sihttase 2019
Looduse mitmekesisuse ja loodusressursside kaitstus (kaitstavate alade pindala osakaal maismaast), % **Allikas: Keskkonnaministeerium**	18,8	18,8	19,4	18,8
Reovee kogumise ja puhastamise osas nõuetele vastavate üle 2000 ie koormusega reoveekogumisalade osakaal, % **Allikas: Keskkonnaministeerium**	94,7	96,5	96,5*	93
Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus kauplemissüsteemivälistes sektorites, mln tonni CO2 ekvivalenti. **Allikas: Keskkonnaministeerium**	6,2	6,11	5,88*	5,99
Tarbijate osakaal, kes saab ühisveevärgist nõuetele vastavat joogivett, % **Allikas: Terviseamet**	99	99	100	100
Olmejäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist, % **Allikas: Keskkonnaministeerium**	32	31	31*	41
Materjalitootlikkus: SKP ja kodumaise toormekasutuse suhe, (eur/kg) **Allikas: Eurostat**	0,48	0,52	0,47*	0,50

* 2019.a prognoos